

Kirjat

Eriarvoisuuden paluu

Mike Savage: *The Return of Inequality. Social Change and the Weight of the Past.* Cambridge, MA: Harvard University Press, 2021, 422 s. ISBN 9780674988071

Köyhyyttä pidetään merkittävänä sosiaalisena ongelmana koko maailmassa. Köyhyyttä, sen syitä ja seurauksia on tutkittu aina 1800-luvun lopulta lähtien. Varakkuudesta on keskusteltu sen sijaan huomattavan vähän. Meidän pitäisikin pohtia huomattavasti enemmän, mitä varallisuus on, miten se jakautuu tai millaiseen varallisuuteen kaikilla tulisi olla oikeus. Tällaisista lähtökohdista tunnettu brittiläinen luokkatutkija Mike Savage käynnistää laajan tutkimuksensa eriarvoisuudesta. Savagen innoittajana on ollut Thomas Piketty. Luokkatutkijana hän kuitenkin haluaa laajentaa eriarvoisuuden analysointia pelkästä taloudellisen varallisuuden tarkastelusta

myös muihin sosiaalisen ja yhteiskunnallisen eriarvoisuuden ulottuvuuksiin.

Eriarvoisuuden käsite avaa synkän näkymän oman aikamme yhteiskunnallisen muutoksen luonteeseen. Varallisuus, köyhyys ja eriarvoisuus ovat aina sidottuja aikaan ja paikkaan. Ne tapahtuvat aina ajassa ja tilassa. Kansainväliset tilastot kertovat, että äärimmäinen köyhyys on vähentynyt dramaattisesti 1900-luvulla, ja sama kehitys on jatkunut myös alkaneella 2000-luvulla. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että eriarvoisuus olisi vähentynyt. Eriarvoisuuden ymmärtäminen edellyttää historian ymmärtämistä sekä yhteiskunnallisten ja taloudellisten voimien merkitysten huomioimista. Mennyt, nykyisyys ja tuleva on läsnä tässä ja nyt.

Tuloerojen analyysi tekee eriarvoisuudesta konkreettisen ilmiön toisin kuin erilaiset köyhyyden määrittelyt. Se tarjoaa voimallisen mahdollisuuden

uuteen ajatteluun, jossa huomio kiinnitetään niihin, jotka ovat huipulla. Savage viittaakin Pierre Bourdieuhun, joka on omassa luokka-analyysissään nostanut esiin ne, joilla on hallussaan runsaasti taloudellista, sosiaalista ja kulttuurista pääomaa. Sen sijaan Piketty ja muiden taloustieteilijöiden huomio kiinnittyy yksinomaan taloudelliseen varallisuuteen. Rikkailla on myös kulttuurista pääomaa, ja moni heistä on kulttuurin kulutuksen suhteen kaikkiruokainen. Savagen mukaan köyhillä taas ei ole juuri muita mahdollisuuksia kuin löhötä sohvalla ja katsoa televisiota.

Savage painottaa historiallisten kehityskulkujen merkitystä. Hän puhuu historian painosta, joka tulee pitää mielessä myös eriarvoisuutta tutkittaessa. Hän muistuttaa, että Marxin työ on ollut ensiarvoisen tärkeää yrittäessämme ymmärtää nykyisiä yhteiskunnallisia jakoja. Tuloerot ovat aina olleet pienemmät kuin varallisuuserot,

ja juuri varallisuudessa piilee eriarvoisuuden perusta, kuten Marx aikanaan painotti. Varallisuus keskittyy vauhdilla, mutta tulot eivät. Tästä muistuttaa Piketty'n tärkeä havainto, jonka mukaan pääomatulot kasvavat nopeammin kuin talous keskimäärin. Tuloihin vaikuttavat muiden muassa kansalliset työmarkkinat, ammattiyhdistysliikkeen voima ja esimerkiksi koulutus. Näillä tekijöillä ei ole kuitenkaan mitään tekemistä varallisuuden kasaantumisessa eikä varsinkaan varallisuuden periytymisessä.

Savagen tulkinnan mukaan eriarvoisuuden kasvua 1980-luvulta lähtien selittää imperialististen muodostumien uusi nousu. Sitä on tukenut eliittien vahvistuminen ja työväenluokan valtaresurssien samanaikainen heikentyminen. Tämä näkyy myös valtioiden toimissa, sillä esimerkiksi muutokset verotuksessa ovat osaltaan vahvistaneet eliittejä. Kehitys on johtanut pääoman lisääntyneeseen keskittymiseen ja imperialististen eliittien vallan kasvuun. Eliittien voimistumisen kääntöpuolena on ollut syrjäytyneiden tai uloslyötyjen (*outsiders*) määrän kasvu. Heidän kohdallaan näkyy vahvana etnisyyden, luokan ja sukupuolen yhteisvaikutus. Tässä yhteydessä Savage muistuttaa siitä, että jokainen kansakunta määrittää itse näitä tekijöitä koskevan ymmärryksensä

ja tätä kautta vaikuttaa yhteiskunnallisiin jakoihin.

Kirjassa Savage pohtii luokan, sukupuolen ja rodun merkitystä eriarvoisuuden suhteen. Miehet ovat pitäneet valtaa kaikissa keskeisissä yhteiskunnallisissa instituutioissa aina 1970-luvulle. Tämän jälkeen naisten koulutustaso on nousut, ja naisten osuus yhteiskunnan huipulla on lisääntynyt. Tästä huolimatta naisten osuus taloudellisesta varallisuudesta on edelleen pieni. Rotuun perustuva eriarvoisuus on pysynyt ennallaan, esimerkiksi etnisten vähemmistöjen osuus varallisuudesta on pysynyt pienenä kaikissa länsimaissa. Rasismin muodot vain ovat muuttuneet. Nykyisin kansalaisuudesta on tullut tärkeä poissulkemisen mekanismi. Siirtolaisten asemaan vaikuttaa olennaisesti se, saavatko he kansalaisuuden uudessa kotimaassaan. Savagen tulkinta on, että kasvava eriarvoisuus on yksi osa imperialistisen projektin paluuta ja kansallisten tilojen – Savage ei puhu kansallisvaltioista – haurastumista. Eriarvoisuus kasvaa, ja samalla luokan, sukupuolen ja rodun merkitys etuoikeuksien kasaantumisessa ja yhteiskunnasta poissulkemisessa korostuu.

Valistusajattelun mukaan tietoa on pidetty välineenä muuttua myös yhteiskunnallisia suh-

teita. Näin ei ole kuitenkaan käynyt, vaan eliitit hyödyntävät tietoa ennen muuta oman asemansa turvaamiseen. Länsimaissa on uskottu myös siihen, että poliittisen toiminnan keinoin kyetään vähentämään eriarvoisuutta. Poliitiikan kenttä ei kuitenkaan enää mobilisoi ihmisiä kuten se on aiemmin tehnyt. Sanalla uskannon ja kielien merkitys yhteiskunnallisessa mobilisaatiossa on kasvanut. Toisin kuin Robert D. Putnam aikanaan ennako, yhdistystoiminta ei ole romuttunut, mutta se on keskiluokkaistunut. Tämä tarkoittaa, että yhä suurempi osa väestöstä jää syrjään järjestöistä ja samalla ulkopuolisten osuus kasvaa.

Savage painottaa, että meidän tulee muistaa historian paino tutkiessamme eriarvoisuutta. Eriarvoisuutta on hänen mukaansa tarkasteltu liikaa nykypäivän näkökulmasta. On ajateltu, että se on historian jäännös, joka häviää talouskasvun ja modernisaation mukana. Näin ei kuitenkaan ole käynyt. Pääoma edustaa historian painoa, joka vaikuttaa nykyisyyteen, mutta myös tulevaisuuteen. Eriarvoisuutta ei poista mitkään yksittäiset poliittiset päätökset. Muutos edellyttää perustellun ohjelman, joka on kytkettävä laajempaa kontekstiin, jossa huomioidaan myös ekologiset reunaehdot. Tarvi- taan toimia, jotka huomioivat

luokan, sukupuolen sekä rodun ja etnisyyden. Varallisuuden ohella huomio tulee kiinnittää myös sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman jakoihin. Savage peräänkuuluttaa radikalismiuutta nousua. Poliittinen vastemmisto on nyt puolustuskanalla, mutta sen sijaan on syntynyt yhteiskunnallisia liikkeitä, jotka ammentavat voimaansa antirasismista, feminismistä ja syrjinnän eri muotojen vastustamisesta.

Olisi käytävä keskustelua hyvinvoinnista ja varallisuudesta, ei pelkästään köyhyydestä. Savagen ohje on, että pääoma on pantava tilille tekemisistään ja talouden julkista ohjausta on lisättävä. Myös hyvinvointi on määriteltävä uudelleen niin, että sen ideaalina ei enää ole yksilön rajattomat oikeudet oman etunsa ajamiseen. Yksilön oikeuksien sijaan ihmisille pitäisi suoda mahdollisuus etsiä omien arvojensa mukaista hyvää elämää. Tämä pitäisi Savagen mukaan tapahtua kestävän nationalismin projektissa. Pääoman johtama globalisaation projekti on merkinnyt eriarvoisuuksien kasvua, siksi muutosta on haettava kansallisella tasolla. Keskeisenä välineenä tässä on Savagen mukaan progressiivinen verotus sekä korkeat perintöverot.

Mike Savagen kirja on kiinnostava analyysi eriarvoisuudesta.

Sen ehdoton anti on historian painoarvon korostaminen. Toinen tärkeä huomio on imperiumien uudelleen rakentumisen; eri puolilla maailmaa halu imperiumien pystyttämiseen näyttää kasvaneen. Kirjassa jää kuitenkin käsittelemättä, mikä niiden suhde on eriarvoisuuteen. Savage nostaa esiin eriarvoisuutta koskettavia teemoja ja prosesseja, mutta niiden käsittely jää varsin ohueksi, esimerkiksi nykyaikaisia suurkaupunkeja ja informaatioteknologiaa koskevissa luvuissa. Savagella on kaipuu kansallisiin ratkaisuihin. Vaikka eriarvoisuus on aina kansallinen kysymys, maailma jakaantuu rikkaaseen pohjoiseen ja köyhään etelään. Ei riitä, että eriarvoisuutta kitketään vaikkapa Suomesta, tarvitaan myös olennaisia muutoksia kansainvälisiin tuotannon ja kaupan rakenteisiin. Savage ei usko luokkaan yhteiskunnallisen muutoksen voimana. Sen sijaan hän nostaa esiin esimerkiksi sukupuolen tai etnisyyden pohjalta kumpuavan uuden radikaalisuuden. Jos tasa-arvoa halutaan luoda vahvistamalla progressiivista verotusta, tällainen ruohonjuuritason liikehdintä ei kuitenkaan riitä. Myöskään historiallisten tekijöiden tunnustaminen ei riitä. Sosiologit ovat kyllä tulkinneet maailmaa, mutta kun sitä pitäisi myös kyetä muuttamaan.

Harri Melin

Materialistisen luokkateorian puolustus

Vivek Chibber: *The Class Matrix: Social Theory After the Cultural Turn*. Cambridge, MA & Lontoo: Harvard University Press, 2022, 216 s.
ISBN 978-0674245136.

Marxilaisessa kriittisessä yhteiskuntateoriassa sekä erityisesti niin sanotussa ”länsimarxilaisuudessa” kulttuurin ja ideologian roolin on katsottu olevan keskeinen, kun selitetään, miksi kapitalismin alistama työväenluokka tyytyy kohtaloonsa. Miksi 1900-luvun vallankumoukset epäonnistuivat? Miksi ihmiset tuntuvat suostuvan hyvinkin epävarmaan asemaan työmarkkinoilla? Miksi ei synny kapitalismia laajasti haastavia joukkoliikkeitä? Vastausta on etsitty esimerkiksi kulttuurisen hegemonian käsitteestä (Antonio Gramscista lähtenyt perinne), kulttuuriteollisuudesta (Frankfurtin koulukunta), ideologisista ”valtiokoneistoista” (Louis Althusser) tai muista kulttuuris-ideologisista ”ylärakenteen” ilmiöistä. On ajateltu, että työväenluokkaa on jollakin tapaa johdettu harhaan, eikä se siksi kykene organisoitumaan vallankumouksellista toimintaa varten.

Tämän varsin yleisen marxilaisen kysymyksenasettelun sosiologi Vivek Chibber kääntää